Jiří Staněk

Z KORESPONDENCE JANA DRDY

Refrénem našich setkání v posledních letech bylo nejednou konstatování, že literární historie má splácet dluhy autorům, k nimž se v dobách minulých chovala macešsky, často ale mezi znovu objevovanými nacházíme jména, jež jsou vepsána do povědomí generací, jakkoliv u každé z nich s odlišnými (ne-li protikladnými) přívlastky a hodnotícími znaménky. Mezi ty, jejichž osobnost i dílo se nabízí k reinterpretaci, patří podle mne i Jan Drda. *„Prozaik bohatého vypravěčského fondu opřený o lidové kořeny, spisovatel s nesmírnou láskou k rodné zemi, ke všemu českému a k pracujícímu člověku"*[1], *„zgruntu nedovychovaný lidový chasníček prostých vitálních pudů, nevybíravý v prostředcích úspěchu"*[2]. Takováto nejednoznačnost provokuje tím spíše, jde-li o spisovatele, který se do kulturní historie své země zapsal nejen činy literárními. V mnohém jako by připomínal Halase – osobnost výrazně polarizovaná, radikalismus, touha „držet prst" na chvějícím se tepu doby, funkce, a také prostota, činorodost, vnitřní poctivost, kterou mu ostatně neupírali ani někteří pramálo mu naklonění (*„měl dokonce jakési zárodečné mravní vědomí, splývalo u něho s upřímností, se kterou hledal nezáludně, nezahaleně a bez rozpaků pouze svoje dobré a nic nad to"*[3]. Také on straně posloužil, také on odešel z tohoto světa „stranou opuštěn" v atmosféře rozjitřené událostmi, jejichž hrůzný dopad a tíhu rozpoznal příliš pozdě (ostatně jako by měl Drda pro Halase jistou slabost – hra *Jsou živí*, zpívají byla uvedena mottem z *Mobilizace*, taktéž zamýšlená trilogie *Odkud přicházíme, kdo jsme a kam jdeme*, jednu z přednášek k výročí Mnichova nazval Drda *Zvoní, zvoní zrady zvon*).

Jakkoliv Drdova tvorba svým jádrem nespadá do období, které je předmětem našeho zájmu (jako by se mu do šestého desetiletí, aspoň jako spisovateli, příliš nechtělo, jako by pomyslnou tvůrčí

1 J.Kunc: Slovník českých spisovatelů beletristů 1945 - 1956. Praha 1957, str:83.

2 V. Černý: Paměti 1945 - 1972. Brno 1992, s. 224.

3 tamtéž, s. 225.

4 V prosinci 1958 jsou v Realistickém divadle nově uvedeny Hrátky s čertem, v tomtéž roce vychází jedna z erbovních Drdových

tornu vyprázdnil na jeho prahu[4], je v něm Drda nepřehlédnutelně přítomen a i pro něj je životně důležité, dokonce svým způsobem rozhodující, nejen proto, že na jeho sklonku umírá.

Jaké jsou důvody Drdova – zdánlivého - „odmlčení" ? O mnohém se již můžeme pouze dohadovat, vždyť i svědectví současníků jsou skoupá, opatrná (vyhýbavá?) nebo emocionálně podbarvená (ať kladně či záporně). Jedna z cest k odpovědi může být naznačena právě v Drdově korespondenci. Předně je třeba poopravit názor, že na přelomu 50. a 60. let se těšil údajně oficiální a „prorežimní" autor bezvýhradné a nekritické přízni mocných. V dopise, jenž zneklidněný Drda adresoval J. Hendrychovi (20. 7. 1959), mj. čteme: *„...po zásahu s. Pulcmana byl vzat z výroby můj scénář Vyšší princip (...) Důvod zastavení prý je v tom, že Vyšší princip prý je napsán z maloměšťáckého aspektu, a proto je nevhodný..."* Důvodem Drdovy „absence" v próze 60. let mohla např. být i jeho vnitřní distance od „nové vlny" prózy, která se ohlásila mj. Škvoreckého *Zbabělci* (podle J. Petrmichla jsou Drdovy *České pohádky* a *Plamen a vítr* K. Nového *„nejprůkaznější polemikou s oním vychladlým, nezaujatým intelektualismem, jenž se tehdy v naší próze na čas objevuje"*[5]. Naléhavý dopis Fr. Hrubína (z 8. 10. 1964) pak naznačuje, že Drda v této situaci zřejmě nebyl sám: *„Milý Janíku, včera jsme se letmo objali na Dobříši, a dnes na Tebe ňák hodně myslím. Rád bych Ti něco řekl: Ty ani nevíš v tom zmateném věku, co všechno a s jakým krásným šílenstvím umíš. Když se tak dnes dívám kolem, připadá mi to, jako bych se ocitl mezi secesními listy a větévkami Procházkovy Moderní revue. Tobě však věřím, protože jsi od nás (...) Jeníku, největší tragédie pro nás je literatura. Ale my jsme přece byli kamarádi lidi, kteří chodili „za školu zvanou literární" jako byl Josef Hora, Seifert, Hořejší, E. F. Burian, Halas – a našimi universitami byli (sic!) ty dobré české pajzly. Mám Tě rád a rozumím Ti víc, než si myslíš! A Ty mně snad taky! Tak ahoj, zdař Bůh, nazdar, Tvůj Franta Hrubín."*

Zajímavý je v této souvislosti i názor K. Ptáčníka *(„...býval nešťast-*

---

knih – České pohádky, 3. opravené vydání neprávem opomíjeného Putování Petra Sedmihláře a kniha Jednou v máji, na 200 stran rozpracovaná povídka Pancéřová pěst, upravená „pro čtenáře od devíti let" – v kritických referátech přijatá mj. jako „Drdův román pro mládež" (Vl. Kovářík) a kniha „konečně dobrodružná a dneešní" (Zd. Kožmín), v prosinci 1959 mají premiéru Dalskabáty (v říjnu 1962 uvedeny v ČST jako opera v režii J. Smutného), vychází rozšířené 18. vydání Němé barikády, v roce 1960 filmy Dařbuján a Pandrhola (červen) a Vyšší princip (červenec) a ve 20. vydání vychází Městečko na dlani. V roce 1961 uvádí ČST tři povídky ze souboru Němá barikáda natočené studenty FAMU, premiéru má hra Jsou živí, zpívají (v DČA, 27. 5.).

5 J. Petrmichl: Patnáct let české literatury, Praha 1961, s. 114.

„...býval nešťastný z každého románu nás mladých..."
foto: Pavel Vácha

ný z každého románu nás mladých"[6]. Jistým svědectvím, naznačujícím možný „nahořklý" vztah k některým mediálně přitažlivým osobnostem kulturní scény 60. let, mohou pak být i poznámky k připravované divadelní hře, které také nalézáme v pozůstalosti. Za stručnými charakteristikami postav není obtížné rozpoznat jejich reálné „předlohy": psychiatr Dr. N. – asi 40 letý starý mládenec, má pověst proutníka, herečka Jiřina B. – 30 letá, alkoholička (nešťastná, chroustá Fenmetrák, nemá štěstí v lásce), režisér Jiří W. – žid, zakomplexovaný, 49 let, Dana, jeho žena – udělal z ní herečku, 28 let (je dost kurva), Anička K. – žena úspěšného dramatika (ten sedí v divadle na své komedii), Věra U. – pěkná blondýnka, žena dirigenta, Milivoj U. – dirigent, přijede po představení opery autem, Šafránek – šéfredaktor Dikobrazu.

Značnou dávku tvůrčí energie investuje Drda v tomto období do připravovaných projektů, které však zůstaly uloženy v autorově pozůstalosti: detailně rozvržená trilogie *Odkud přicházíme, kdo jsme a kam jdeme* (generační sága, která měla zahrnovat období 1888 – 1948) s ohromným množstvím excerpovaného materiálu, náčrt zmíněné divadelní detektivní hry, koncept kuchařské knihy (*Kuchařina – mužské potěšení*) a knížky rybářské a projekt rozsáhlého dvoudílného cyklu téměř třiceti českých pohádek (ostatně jeho pracovitost i jistá „roztěkanost" byly dostatečně známy). Zejména projekt trilogie

6 K.Ptáčník: Život, spisovatelé a já, Praha 1963, s. 206.

Drdu doslova pohltil, v dopise dr. Mileně Pauchmanové 9. X. 1960 píše: *„Znova v těchhle měsících pracuju na velkém (počtem stran) románě, a ta práce mě tak „vcucla", že žiju strašně zjednodušeně, píšu, jím a spím..."* s lakonickou poznámkou na okraji rukopisu: „Kdybych neudělal nic, než řekl krátkou historii proletářského rodu, stačí." Román, podle Drdových předpokladů měl začít vycházet v letech 1962 - 1963, nikdy však nevyšel a podle dochovaných korektur byla otištěna v *Impulsu* (18. 11. 1966) rozsáhlá ukázka.

A konečně Drdův zájem se v 60. letech také výrazně soustředí na rozhlasovou a televizní publicistiku (jako by někdejší žurnalista a zpravodaj z norimberského procesu hledal „živou vodu" v bezprostředním kontaktu se čtenářem a divákem). V korespondenci nalezneme množství důkazů o tom, že právě v 60. letech Drda prožívá ještě jedno drama, tentokrát nikoliv literární, ale zřejmě to nejzávažnější, životní: v četných dopisech, jichž je adresátem a z nichž vyplývá, že pro množství lidí nebyl jen spisovatelem a poslancem, ale také, ne-li především, nositelem a strážcem určitých hodnot mravních, pisatelé upozorňují na nešvary, podvody, křivdy, protekci, špatné hospodaření, byrokracii, zpronevěry, na případy bezpráví minulého i současného. Z listů lze vyčíst zoufalství, pocity křivdy, bezradnost, bezmoc, pro řadu pisatelů (šlo podle písma a stylu zejména o lidi starší) byl spisovatel a člověk Jan Drda „poslední instancí", garantem práva, posledním spravedlivým. Z nemnoha dochovaným konceptů odpovědí je zřejmé, že Drdu tyto informace trápily. Jednou (ne-li jedinou) z možností reagovat byly rozhlasové a televizní pořady (např. *Černá hodinka* v ČR či televizní relace *Nejvyšší princip*), v nichž Drda apeloval na čest a potřebu mravnosti, další a další reakce na tyto relace jej však zřejmě přiváděly k poznání, že se pohybuje v bludném kruhu, že se ocitl v soukolí, z něhož není východiska ani úniku. S těmito skutečnostmi se již vyrovnat nedokázal. Symbolickou tečkou za celoživotním usilování o naplnění ideálů socialismu jako by byla trojice dopisů, které Drda obdržel na konci desetiletí: dopis Jiřího Pištory, kterým se na Drdu obrací s prosbou o pomoc v kritické situaci životní (3. 1. 1968), dopis Jiřího Hanzelky s nádhernou mužnou pointou (*„...Máš v uplynulých 19 letech jistě dostatečný důkaz, že se přátelům jako věřitel neozývám, dokud mne k tomu nevedou vážné důvody. Tentokrát nastaly, vysvětlovat Ti je jistě nemusím."* - 23. 2. 1970) a dopis z nejsmutnějších – naléhavá výzva Jana Procházky, aby Drda aspoň v okruhu známých uváděl na pravou míru dezinformace denunciačního pořadu ČST *Svědectví*

„...měl dokonce jakési zárodečné mravní vědomí..."

foto: Pavel Vácha

nad Seinou (21. 4. 1970) a následného článku v *Rudém právu* (23. 4. 1970). Nad idylou a humorem čertovských pohádek začalo vítězit peklo.

Korespondence Jana Drdy nabízí mnoho zajímavého, včetně několika unikátů, které – jakkoliv se nevztahují bezprostředně k námi sledované periodě – stojí za připomenutí: list E. Hostovského, vysoko vyzdvihující kvality *Putování Petra Sedmilháře*[7], zajímavý dopis – dobrozdání, vztahující se témuž románu[8], eventuelně listy dokumentují-

7 Psáno v Pittsfieldu 5. 5. 1946: Vážený a milý pane Drdo, před dvěma roky četl jsem Vaše „Městečko na dlani", které se nějak z domova dostalo do Londýna a bylo tam znovu vydáno časopisem „Mladé Československo." Kniha mě nadchla jako ostatně všechny čtenáře za hranicemi, dal jsem jednu kapitolu přeložit do angličtiny a odevzdal jsem ji (...) (jméno nečitelné – JS) pro jeho americkou antologii, kterou jsem mu pomáhal dávat dohromady (na tuto antologii nedávno doma upozornil „Kritický měsíčník"). Většina amerických kritiků psala o Vás s nadšením, také Neameričané, např. Španělové (z Jižní Ameriky) byli mimořádně zaujati Vaší prózou, a Heinrich Mann v dlouhém dopise redaktorovi antologie věnoval Vám obzvláštní pozornost. Dnes Vám však píši z jiného důvodu. Z domova mi přátelé poslali Vašeho „Sedmilháře". Začal jsem jej číst včera a právě jsem asi ve třetině. A už teď musím Vám říct, že mě dosud nikdy neupoutala česká próza. Jste autor, který musí být čten v cizích jazycích, protože Vaše kniha vysoko ční nad vším, co jsme mohli a můžeme dát světu. Za mého sedmiletého pobytu v cizině spřátelil jsem se s významnými spisovateli francouzskými, anglickými a americkými a přál bych Vám ze srdce, abych jim mohl předložit Vašeho „Sedmilháře" ve francouzštině nebo angličtině. Nemáte překlad? Jsem přesvědčen, že tito lidé po zásluze by Vám ihned otevřeli cestu na světový trh. Budu Vám vděčen, když mi napíšete! Zatím, prosím, přijměte výraz mé úcty a hlubokého obdivu. Váš Egon Hostovský.

8 Vážený pane tajemníku! K Vaší otázce po Drdově Petru Sedmilháři sděluji Vám toto: Dílo jest pro každého lékaře vskutku překvapením. Jde o naprosto přesný obraz paranoidní schizofrenie. Věc je takřka úplně bez chyby. Megalomanie, fobie, confabulace, halucinatorní stavy a celá řada klinických detailů je tak přesně, tak výstižně a tak dokonale podána, že se neváhám vyjádřit takto: Kdyby někdo,

cí sugestivně specifickou atmosféru 50. let[9]. Ať už to byl „vnitřní nesouhlas" s děním v české kultuře, averze vůči „intelektualizaci" a jejím reprezentantům či „ztížená možnost soustředění" v hektické atmosféře, je pro Jana Drdu sedmé desetiletí obdobím všestranné horečné aktivity a intenzivního vývoje názorového.

Tyto poznámky, inspirovány krátkým, téměř letmým setkáním s korespondencí autora v mnohém jistě kontroverzního, nechtějí suplovat výsledky seriózní a dlouhodobé práce, domnívám se však, že mohou nabídnout poněkud jiný úhel pohledu na spisovatele, který pro mnohé absolventy škol prakticky jakéhokoliv stupně je autorem jediné knihy. Je-li dnes dílo Jana Drdy jako celek komentováno s despektem (pokud je vůbec bráno v úvahu) a Drda sám odbýván několika bonmoty převzatými např. z *Pamětí* V. Černého, může to být opět důkazem naší krátkozrakosti a historické „nepaměti".

---

na příklad student psychiatrie, chtěl přesně předvésti obraz schizofrenika s paranoidním rázem, a to hodně expanzivního, stačilo by si přečíst Sedmihráře. Zcela Váš MUDr. Zdeněk Rosenberg

9 Např. dopis, který Drda pravděpodobně obdržel v Santiagu de Chile při spanilé jízdě některých členů SČSS do Jižní Ameriky r. 1955: „Milý Drdo! Soudruhu chceš-li odsud odejíti se zdravou kůží tak zmizni brzy jinak Tě čeká co jste připravili Clementisovi a Slánskýmu! Čeští partyzáni! Vzpomeň si na Gustu Šramma. Mimochodem Plzeň 48" či nevšední zájem bdělé svazačky o E. Fikera (z 12. 10. 1953: „Obývá dvojnásobný byt se ženou a 1 dcerkou a prohlašuje, že nikdy nic v životě nedělal a přece i dnes mu to jaksi prochází (...) Sama ho neznám, ale živelné rozhořčení, se kterým se na mne soudruzi obrátili, mne nutí vás na to upozornit (...) Velmi mne zajímá věc Fikera. Ukážete-li mi nesprávnost obvinění či výtek, budu je tlumočit soudruhům, kteří věc kritizovali. Ráda bych, aby se šlo do důsledků: buď zasáhnout, nebo vysvětlit. Nechť jejich kritický hlas nezůstane bez odpovědi. Čest práci! Helena Klíková, stud. fil. hist. fakulty, směr KSSS".